Tunqər dedi:- Tutuq düşən Eldəbir,
Söylə görüm Qurdər hanı, o kimdir,
Əlinizdə tutduğunuz gül nədir,
Daryaş hanı, sizi nəyə göndərib,
Səslənc «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

X Bölmə XXVIII QAPI

Brəhmən, Budda söyləncі

Bir ay beş gün Turq yol yortdu Hindelə,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.
Nələr gördü, nələr gəldi başına,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Gördü biri gün altında, qap-qara,
Açıb quştək qollarını yanlara,
Qanadlanmaq istər sanki damlara,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Turq söylədi:- Qardaş, kimsən, nəçisən,
Bu yol üstə kimdən kimə elçisən,
Bəlkə yeri, ya da göyü ölçürsən,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Brəhmənəm, Budda qanı canımda,
Sən Buddanın elçisinin yanında.
Əllərini qoşalaşdır alnında.
At bicliyi, pisdiklini qanından,
Aldatmağı, aldanmağı, qanından,
Lüt ol, görün öz dərinin donunda,
Əllərini qoşalaşdır alnında,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.
Burda öküz hər dillidən üstündür,
Bu gördüyün al- ver, qaç- tut ölgündür,
Varlıq əyri, ancaq Budda düzgündür,
Palpaltarda parparıltı özgündür,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Burda çaylar bir uzunsov dənizdir,
Mən dənizdən, dəniz məndən təmizdir,
Dik baxanın kiprikləri biz- bizdir,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Basdırmırlar, yandırırlar ölünü,

Tullayırlar dənizlərə külünü,
Artırırlar çayın, gölün lilini,
Yamsılayır su dillinin dilini,
Kəsir çox-çox ötənlərin yolunu,
Oğru soxub qoltuğuna əlini,
O yalandan bükük tutur belini,
Udur meşə çölün dəli yelini,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Ərə gedir on yaşında qız burda,
Toy çaldırır on iki ay yaz burda,
O görməyir şaxta burda, buz burda,
Yağış içər kolluq, meşə, düz burda,
Neçə qatdır dərinlikdə söz burda,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Burda daşqın – coşqun olur kiçiklər,
Yorğun sayaq susqun olur böyüklər,
Çox danışır üzlü, üzü sürtüklər,
«Mən mən» deyir çayda, suda köpüklər,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Burda torpaq, rupi, quruş vurğunu,
Gəvələmək, dad, ad, öyü vurğunu,
Heç üstündə qanlı döyüş vurğunu,
Üstün olmaq üstə yarış vurğunu,
Varlanmaqçın alış-veriş vurğunu,
Yellən - sellən görüş, öpüş vurğunu,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

***

Bunlar, onlar gülməlidir tanrıya,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.
Biz varlığa dönəcəyik neçə yol,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Dadlı yemək yemə, saxla özünü,
Çək gözəldən, çox dadlıdan gözünü,
Sən özündən hərdən döndər üzünü,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

- Ey Brəhmən, sən Buddanın nəyisən?
- Budda tanrı yardımçısı tanrıdır,
Mən yardımçı yardımçısı olanda,
Onda billəm mən nəçiyəm, mən kiməm,

Mən tanrını anlamağa gedirəm,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Mənəm böyük yaradanın qonağı,
Yeyib alma, filqulağı yarpağı,
Çox atılıb düşmür daha qırtlağım,
Xirtdəyimin, boğazımın saplağı,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Onda gözüm öz içimə zillənir,
Başımdakı düşüncələr ələnir,
Yaranışım, yaradanım dillənir,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Öz içimdə yaradanı görürəm,
Görən kimi öz qınıma girirəm,
Yaradana varlığımı verirərm,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.
Mənə deyir:- Sən mənləşmək istəsən,
Yaxşılıq et, öz özünü pislə sən,
Çıx özündən qat-qat çox çox üstə sən,
Görün mənə, ta görünmə gözlə sən,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

«Mən» yolunda sən ölümdən çəkinmə,
Mən ikinci yeniləşmə quranda,
Yaradaram güclü səni yenidən.
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Deyir, varlıq aldadıcı, gülüncdür,
Tez-tez ye - iç, dad, ad boş- boş görüncdür,
Görünənlər boşluqlara təpincdir,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Görünməyən, görünənlər içimdə,
Onlar iynə ucu boyda- biçimdə,
Deyinilməz dəyişkənlik seçimdə,
Heç kəs, heç nə çıxmır mənim ölçümdən,
Yüz ildən bir hamı varlıq köçündə,
Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

Deyir, mənə yaxınlaşmaq istəsən,
Özlüyünə son qoyasan gərək sən,
Başlayasan doğuluşa yenidən,
Səni yaxın buraxaram onda mən,

Öz - özündən uca dayan tanrılaş.

***

Belə deyir böyük tanrı Buddaya,
Yaxşı pissiz, düz yalansız keçinməz.
Necə yaxşı, necə yaman olsan da
Yaxşı pissiz, düz yalansız keçinməz.

Mən onları yaratmışam düpbədüz,
Mən qoymuşam mən onları üzbəüz,
Ikisi də ayıq-sayıq, itigöz,
Yaxşı pissiz, düz yalansız keçinməz.
Dəyişirəm min-min ildən bir onu,
Gəl, bacarsan dəyişilmiş gör onu,
Gəl, bacarsan sən könlüncə qur onu,
Gəl istəsən qoru onu, qır onu,
Yaxşı pissiz, düz yalansız keçinməz.

Gəl qapalı iç zirvəmi alqışla,
Varlıların olanını qarqışla,
Nəyin varsa ona, buna bağışla,
Yaxşı pissiz, düz yalansız keçinməz.

Çöl varlıqdır, iç tanrılıq bilginən,
Mənə doğru dolu içlə gəlginən,
Acından da ölsən yaxşı ölginən,
Yaraşıqlı varlıqlara gülginən
Yaxşı pissiz, düz yalansız keçinməz.

***

Belə deyir böyük tanrı Buddaya,
Nəyin varsa ona buna bağışla.
Sən hər yerə zəngin dolu içlə get,
Nəyin varsa ona, buna bağışla.

Yığ içinə gözəlliyi, biliyi,
Nəyin varsa ona, buna bağışla.
Hər varlığın dəyərlidir iliyi,
Nəyin varsa ona, buna bağışla.

Mənə sarı yüngül kəlmək yaxşıdır,
Çox yemək yox, çox şey bilmək yaxşıdır,
Çatmazlığa gizli gülmək yaxşıdır,
Ölmə, ölsən ayıq ölmək yaxşıdır,
Nəyin varsa ona buna bağışla.

Varlıq bütün aldanmaqdır, aldatmaq,

Bu varlıqdan çimdik götür sən ancaq,
Varlıqları kütləşdirir təmtəraq,
Nəyin varsa ona, buna bağışla.
Belə deyir, ata tanrı bizlərə,
Çox inanma yaraşıqlı üzlərə,
Bax dərindən dərin-dərin gözlərə,
Bax ürəkdən gələn dolu sözlərə,
Nəyin varsa ona, buna bağışla.

***

Mən Brəhmən böyük Sapkar oğluyam,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.
Mənim atam böyük zəngin kişidir,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Qırx il onun heç uşağı olmayıb,
Bunu atam heç vecinə almayıb,
Alverindən, gəzməyindən qalmayıb,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Atam işdə qısmır olub, bərk olub,
Qardaşları arasında tək olub,
Içi dolu, ancaq əli çirk olub,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Mən anadan doğulanda dəyişib,
Yoxsullarla gedib bir-bir görüşüb,
Pay- puş, yardım işlərinə girişib,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Deyib varım oğlumundur, nəki var,
Yer üstündə görünənlər, olanlar,
Yer altında olanı da o tapar,
Yer altında saxlanc-saxlanc nələr var,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Böyümüşəm qayğı-sayğı içində,
Atam kimi uyğu- duyğu içində.
Yaşamışam şirin yuxu içində,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Biri gəlib borc istəyib, vermişəm,
Biri deyb «məni görsün», görmüşəm,
Gedib yoxsul daxmalara girmişəm,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Atam öldü, çox işlərim qarışdı,
Borc üstündə çoxlarıyla qarpışdım,
Qancıl təklik boğazımdan yapışdı,
Acgöz mənə birə kimi daraşdı,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Bir gün yolda bir qız gördüm, ağappaq,
Çox duzluydu, çəkimlidi, bal yanaq,
Sanki əllə çəkilmişdi dil-dodaq,
Kiprik uzun, hörük yoğun, üz parlaq,
Yeriş kəhlik, duruş ceyran, bel oynaq,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Getdim qızı alım, qorxub hər addım,
Nə çay, nə su gətirdilər bir qurtum,
Addım başı qırtlağımı mən uddum.
Çalışdım ki, gördüyümü unudum,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Dedilər ki, düz adamsan, ancaq sən,
Atan kimi dağıdansan, Brəhmən,
Ala bilməz qız burada hər ötən,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Vermədilər mənə gözəl Gülrüxi,
Gülrüx oldu mənim üçün bir yuxu,
Bu sevgini pisləyərək bir çoxu,
Dedilər ki, batıb gözün, qulağın,
Söylə onda nə görmüsən sən axı.
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Bir qız gəldi var- yoxumu yoxladı.
Bir qız gəldi qabağımda ağladı.
Bir qız gəldi, getdi, küsü saxladı.
Biri gəldi, dedi, dedi, dığladı.
Biri getdi bundan kitab bağladı,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Çoxu gəldi çox danışdı özündən,
Yalan, böhtan sallanırdı üzündən,
Neçəsayaq söz var idi sözündə,
Ancaq Gülrüx çəkilmədi gözümdə,
Mən özümü çox sınadım dözümdə,
Ancaq Gülrüx çəkilmədi gözümdən,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Bir gün gördüm qaçıb gəlib qız özü,
Ağlar idi, tutğun idi qaş- gözü,
Qaralmışdı, dəyişmişdi ağ üzü,
Oxşamırdı o Gülrüxə, lap düzü,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Dedim, niyə dəyişibsən belə sən,
Dedi, aman, ata, ana əlindən,
Sevin hələ qurtarmışam belə mən,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Gördülər ki, çox sevirəm mən səni,
Kəsdirdilər, qapadılar hər yönü,
Bu üç ildə qara keçdi hər günüm,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Dedim, tanrı, yardım elə mən qaçım,
Qanad da ver, ona doğru mən uçum,
Öz sevgimə doğru gedim, yol açım,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Qaçdım gəldim mən dilənçi günündə,
Indi Gülrüx durub sənin önündə,
Brəhmənsən, tanrın vardır sənin də,
Yaşamağa sevgim vardır mənim də.
Doldu bundan yaşla mənim gözlərim,
Sarsıtmışdı məni qızın sözləri,
Titrəyirdi bunca mənim dizlərim,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

Dedim ona, xoş gəlibsən, Gülrüxüm,
Mənim kimi yazıq, sevgi yazığı,
Sən də oldun daha sevgi tutuğu,
Hamı dibdə öz kökünə bağlıdır.

***

Keçdi beş ay, on ay, bir il o gündən,
Gizli işlər gec- tez bir gün açılır.
Anam dedi, bu gürülxə bənzəmir,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Dedim, ana, düz deyirsən, o deyil,
Ancaq onu gəlinin tək doğma bil,
Yaxşılıqdan törəyibdir bu Hindel,

Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

O ağladı, o sıtqadı bu işə,
O getmədi gəlin ilə görüşə,
Mən onunla hər gün gəldim döş-döşə,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Dedim ana, az qarqış et, az deyin,
Yazıq yazıq kimsəsizdir bu gəlin,
Varımızla bağlı deyil bu kəbin,
Qancıl deyil o bu evdə heç nəyin,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Ancaq anam hey ağladı, ağladı,
Ağlamaqdan, sıtqamaqdan dığladı,
Öldü, mənim mal-müknitəm laxladı,
Gülrüx bir il susdu, qara bağladı,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Bir gün Gülrüx bir söz atdı araya,
Dedi, anam, bacım gəlsin buraya,
Onlar bizə çətin işdə yarayar,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Dedi, düzü, mən nişanlı qız idim,
Atamınsa varı lap- çox az idi,
Nişanlımgil vardan, evdən saz idi,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Oğlan dedi, ata varın bölərsən,
Get sən varlan, varlananda gələrsən,
Varlı toylar necə olur bilərsən,
Ya nişanlı qala qala ölərsən,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Çox düşündüm, nə iş görüm, nə edim,
Var-dövlətdə nışanlımı mən ötüm,
Sevilməkçün üz gözümə nə sürtüm,
Gəldim səndən bir azcana var qırtım,
Yoxsulluğun üzərini mən örtüm,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Sən hamıdan əli açıq kişisən,
Yardım, pay - puş işlərində bişibsən,
Çox yumaqlar, saplar açıb eşibsən,

Sən atanın düz yoluna düşübsən,
Gizli işlər gec- tez bir gün açılır.

Uşağımız olmur nədən, ötür yaş,
İstəyirsən get arvad al, atalaş,
Ərə gedim mən də, ana olum, kaş,
Bizdən daha sən aralan, aralaş,
Nişanlımla burda olluq, neçə baş,
Gizli işlər gec-tez bir gün açılır.

Dedim, Gülrüx, qoy tanrımla görüşüm,
Tanrı özü bu işlərə qarışır,
Ondan olar – olmazını soruşum,
Ya sənlə, ya onunla barışım,
Gizli işlər gec- tez bir gün açılır.

Indi otur, dalısını danışım,
Necə olub işlər necə qarışıb,
Gülrüx necə oğlan ilə barışıb,
Gizli işlər gec- tez bir gün açılır.

***

Turq yollandı çay qırağı Satala,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.
Brəhmənin bu sözləri dilində,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Gördü burda hamı arıq, yarımcan,
Biri qaçır ayaqları yalıncaq,
Arvad- uşaq qaçır ərin dalınca,
Uşaqların hamısı da balaca,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Dedi:- Qardaş, hara belə, nə olub,
Bu uşaqlar niyə belə saraləb,
Qaça- qaça qışqırmaqdan yorulub?
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Kişi dedi:- Qaçıb gözdən itirəm,
Mən yaraqlı yazılmağa gedirəm,
Uşaqlara yemək- çörək gətirrəm,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

- Sən gələnə, qardaş, bunlar ac qalar,
- Qoy ac qalsın, ac qalanda nə olar,

Ac qalana yardım edən tanrı var,
Tanrı verib, tanrı özü saxlayar,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.
Turq qoşuldu o kişiyə qaçaraq,
Dedi, görüm hara gedir bu qoçaq,
Haradadır döyüş- vuruş, səs - sorağ,
Haradadır toplum, savaş yal-yaraq,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Dedi:- Birdən yenə dəli olarlar,
Gedib bizim Uğurelə dolarlar,
Elçiçəyin yerincliyin alarlar,
Orda yenə qanlı yuva salarlar,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

O dayanır, bir hindlidən soruşur,
Deyir:- Harda, kim kim ilə vuruşur,
O hindli də bunu deyir, soruşur,
Deyir:- Hindel Çinel ilə vuruşur,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Turq ah çəkir, birdən çökür torpağa,
Az dincəlim – deyir- durum ayağa,
Çox düşmüşəm Mindiyardan uzağa,
Vuruşların qabağını almağa,
Gərək gedib düşüm orda qabağa.
Vuruşlarda dönüm yaxşı ortağa,
Toplumları bir- bir çəkim qırağa,
Olum qanlı vuruşlara qadağa,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Elə bu an bir quş enir buluddan,
O oturur Turqər ilə yan ba yan,
Qızıl quşdur, qılınc qanad, çalağan.
Yollarını bağlasa da sis, duman,
Ər Qurd ərin yazısını oradan,
Gətirmişdir dayanmadan, durmadan,
Yaxşı pisdən, pis yaxşıdan törəyir.

Turqun Çinelə getməsi söyləncі

Turq yazını oxuyarkən sevindi,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.
O kişnərti eşidərək dikəldi,

Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Şaha qalxdı qabağında Şimçəkat,
Bu at ilə istəyini qur, yarat,
Bu at ilə gəzməlidir bu Elat,
Hər söz, hər şey öz yerində yaxşıdır.

Durub öpdü onun qaşqa alnından
Şimşəkqılınc asılmışdı boynundan,
Dayanmışdı bir qurd onun yanında,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Turq tanıdı qurdu, dedi, ana Qurd!
O, bozsayaq, kürəntəhər, qara Qurd,
«Turq» söyləyib gəlib çıxıb bura Qurd,
«Qurdər» deyib gəlib çatıb hara Qurd,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Dedi:- Ana, Qurd oğlunu gəzirsən,
İzlədikcə bizi bizdən bezibsən,
Mən bilirəm sən Qurdərdən küsübsən,
Öz əlini sanki ondan üzübsən,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Sənin oğlun Parsdiyarda şah olub,
O, diyarın ucalığı sayılır,
Artıq hər kəs öz yerinə qoyulur,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Mən duymuşdum, izləyirsən sən bizi,
Atdayaraq keçib çayı, dənizi,
Hər keçilməz dağı, çölü, hər düzü,
Eşidibsən biz danışan hər sözü,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.
Biz gedirik Çinə, gedək bizimlə,
Döyüşləri görəcəksən gözünlə,
Düzümlüsən yenə gözlə dözümlə,
Səni varram Mindiyara özümlə,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Qurd süründü qarnı üstə, uladı,
Şələsayaq quyruğunu buladı,
O Turqərin əllərini yaladı,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

- Mən gedirəm xaqanlarla görüşə,
Son qoyaram başlamadan döyüşə,
Mən qoymaram qan qatıla bu işə,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Bunu deyib Turq atına «ho», dedi,
Qurd, qartalı, atım, dalda qoy, dedi,
Qalsın dalda bu dağ, dəniz, çay, dedi,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

Dedi:- Sağ ol vurğun, yorğun, Brəhmən,
Çox şey ələ aldım səndən, bildim mən,
Budda ollam mən də yeri gələndə,
Hər söz hər şey öz yerində yaxşıdır.

***

Öz yerindən götürüldü Şimşəkat,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.
Qurdla, qartal cumdu onun dalınca,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Turq inamla atı çapdı Çinelə,
O baxmadı qızmar günə, yel- selə,
Axmamışdı döyüşlərdə qan hələ,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Qartal, qılınc qanadını yellədi,
Qurd yoruldu, ara-sıra ləhlədi,
At dırnaqla çölü-düzü, bellədi,
Gözlərini yollar Turqa zillədi,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Dedi:- Tanrım, məni ora yetir sən,
Nə olacaq qan yer - göyü götürsə,
Ac uşaqlar ataların itirsə,
Bu döyüşlər aclıq, qıtlıq gətirsə,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Yol getdilər onlar üç gün, üç gecə,
Çinçay yerə yorğun - arğın gəlincə,
Çinellilər bunu görüb bilincə,
Turqər adı döndü toya, sevincə,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Turq Sansını soruşaraq tutuldu,

Turq Yanqunun sevgisinə qatıldı,
«Dinti» dedi, cod qaşları çatıldı.
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Dedilər ki, gec gəlibsən görüşə,
El obadan hamı girib döyüşə,
Turq son qoysa qan qoxuyan bu işə,
Yurd, el-oba çiçəklənər, dəyişər,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

Turq o yerə axçam üstü yetişir,
Görür ərlər yaxalaşır, bitişir,
Əl-qol atıb bir-birilə didişir,
Çölü, düzü yol eləyən inamdır.

***

Turq bağırdı:- Əl saxlayın, qardaşlar!
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.
Budda məni göndəribdir buraya,
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.
O göndərib məni bura, barışa,
Barışmasaz, deyib, yer-göy qarışar,
Öz yerizə qayıdınız bir başa.
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.

Deyib, «mənəm ölüm-dirim gücündə,
Mənə doğru gəlin düz yol seçəndə,
Duru olun işdə, əkin, biçində,
Iki varlıq mənəm, mənim içimdə,
Yada salın məni yeyib içəndə,
Döyüş vuruş keçir mənim ölçümdən,
Mənəm baş-baş siz varlıqdan köçəndə,
Qurtarmayır heç kəs mənim öcümdən»,
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.

«Çöl varlığa girmə» - «uyma» deyir o,
«O dadlıdır, onu sayma» deyir o,
«Yeyəndə də az ye, doyma» deyir o,
«- İç üzünə yamaq qoyma», deyir o,
«Çöl üzünə tüstü yayma» deyir o,
Yoxsulları yedirt, soyma, deyir o,
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.

Biri dedi:- Sənə kəsi, Turq ata,
Qoy sağ olsun bunca həm Turq, həm Budda,
Biz ac, susuz qayıdarsaq Elata,

Nə yeyəcək ana, arvad, beş arta,
Qarın adlı boş dəyirman nə dartar,
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.

Biri dedi, bu döyüşlər olmasa,
Ev çapmasaq, bizə bir şey qalmasa,
Bunun ilə evə çörək almasaq,
Biz olarıq gecə quşu, yarasa,
Səsdən, sözdən öncə ürək titrəyir.

***

Turq bağırdı:- Susun, qorxun tanrıdan,
Hamı gərək öz içinə bağlana.
Tanrı deyir, mənəm sənin içində,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

Yaşamağa tanrı yerlə yurd verib,
Sürü, ilxı, naxır verib, ot verib,
Yaşamağa bizə suyla od verib,
Sərtüz, Budda tanrımıza and verib,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

Biri dedi:- Qocalıbsan, ay kişi,
Bilməlisən varlıq çoxdan dəyişib,
Gəl, böyütmə, Turqər ata, bu işi,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

Turq söylədi:- Onda tək-tək vuruşaq,
Güləş ilə kələzdənək, yarışaq,
Basar, basıq, oradaca barışaq,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

Biri dedi: - Güləşərəm sənlə mən,
Görək kimin nə iş gəlir əlindən,
Görüm yarı tanrısansa, bəs nəsən,
Sən deyənlər yoxdur, ata, bəs nədən,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

Hər ikisi birdən atdan düşdülər,
Güləşdilər yeri qat-qat eşdilər,
Tərlədilər, pöşdələnib bişdilər,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

Birdən göydən şimşək düşdü, yel əsdi,

Yerə yağış, duman çiskin tələsdi,
İki toplum arasını bu kəsdi,
Hamı gərək öz içinə bağlana.
Başbaşılar, minbaşılar susdular,
Baş əyərək Turqa qulaq asdılar,
Yaraqlılar qaçıb yolu azdılar,
Kim göründü, onu çapıb basdılar,
Hamı gərək öz içinə bağlana.

***

Turq gördü ki, iki Xaqan döyüşür.
Bir incə söz acı öcü azaldır.
Dedi:- Durun, vuruşmayın bu gecə,
Bir incə söz acı öcü azaldır.

Dedi:- Xaqan yaranmayıb vuruşa,
Xaqan gərək el işinə qarışa,
O apara kiçikləri barışa,
Samballı söz acı öcü azaldır.

Dedi:- Sayqı göstəriniz ataya,
Qan düşməsin gərək bizim araya,
Qılıncını qoydu Turqər ortaya,
Samballı söz acı öcü azaldır.

Vuruş nəyin üstündədir, bəllidir,
Bir soydandır hamı, yaxın ellidir,
Bir yaranıb, ancaq ayrı dillidir,
Biri susqun, biri isə yellidir.
Samballı söz acı öcü azaldır.

Biri ded:- Təbətdiyar bizimdir,
Var olmamış Təbət yoxdan bizimdir,
O dağ yeri Budda vaxtdan bizimdir,
Samballı söz acı öcü azaldır.

Biri dedi:- Bizi dəli edirlər,
Sürüləri süpürləyib gedirlər,
Gecə gəlib gündüz gözdən itirlər,
Samballı söz acı öcü azaldır.
Belə dedi, elə dedi Xaqanlar,
Ağızlarda pis qoxulu yalanlar.
Dilə gəldi olmayanlar, olanlar,
Yumaqlandı dilə gəlməz – qalanlar,
Samballı söz acı öcü azaldır.

İki Xaqan bir-birini söyürdü,
Bir-birini yumruqlayıb döyürdü,
Hərdən onlar özlərini öyürdü,
Turqa hərdən yumruq, təpik dəyirdi,
Samballı söz acı öcü azaldır.

Bir də baxıb gördülər ki, toplumlar,
Alver edib çox- çox yaxın olublar,
Aralığa yoxsul süfrə salıblar,
Bir- birinin qayğısına qalıblar,
Samballı söz acı öcü azaldır.

***

Hindel Çinel Xaqanları baxdılar,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.
Baxıb baxıb bir- birinə, güldülər,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Dedilər ki, bu acları öyərək,
Bir-birinə qırdıraydıq biz gərək,
Onlar göyü yumruqlayıb təkbətək,
Üstümüzə Qaplan kimi gələcək,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Turq düşündü, «qan düşməsə, qan ancaq,
Ölkə bir gün əllərindən çıxacaq,
Odur, onlar yenə toplum yığacaq,
Yerə - göyə od vuracaq, yaxacaq,
Bir-birini boğazlayıb boğacaq,
Su yerinə yenə də qan axacaq»,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Turq üz tutdu yenə böyük tanrıya,
Dedi, tanrım, gir özün də araya,
Birgə eli qan- qadadan qoruyaq,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Dedi, Alpis el obanı saraltdı,
Qıtlıq ilə günlərini qaraltdı.
Tanrım, bizi niyə belə yaratdın,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Var olanlar səndən inam, güc alır,
Bu güc ilə bir- birindən öc alır,
Yaşamaqçün gücü verib borc alır,

Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Bu andaca çopur Xaqan astadan,
Qılınc ilə Turq atanı arxadan,
Vurur, onu götürməkçün aradan,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Qartal görür, çırpır ona özünü,
Caynağıyla tökür iki gözünü.
Cırmaq-cırmaq yarır onun üzünü,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Yaraqlılar bunu görüb sarsılır,
Iki toplum bir- birinə qısılır,
Turq önündə ikisi də basılır,
Hamı sanki bir tanrədan asılı,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Yara qalır Turqun enməz başında,
Yara onu yeyir qoca yaşında,
Yaralanır qıçı qızıl quşun da,
Sözün gücü qılıncdan da itidir.

Qayıdış söyləncі

Hindel Çinel yaxınlaşır bir az da,
Bir- birindən uzaq olmaz yaxınlar,
Bir- birindən qaçar olmaz yaxınlar.
Düyü, buğda satalları parlayır,
Bir- birindən uzaq olmaz yaxınlar,
Bir- birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Niyə göyə millənirsən Qızıl quş,
En aşağı, adamlara sən yovuş,
Dibdən belə qoyulubdur qoyuluş,
Göylərdədir, Qızıl quşum, qurtuluş,
Bir-birindən uzaq olmaz yaxınlar,
Bir-birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Ana qurdun qoşa gözü batıqdır,
Yaxınları inciksayaq, soyuqdur,
Boz tükləri sanki yoluq-yoluqdur,
Lomba- lomba tüklər qopuq-qopuqdur,
Sanki onun ürəyi də sınıqdır,

O anadır, oğul yandan yanıqdır,
Cod qaşları düyünlənib çapıqdır,
Bir- birindən uzaq olmaz yaxınlar,
Bir- birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Turq söyləyir, - çox danışma, ana Qurd,
Dağlar görmüş ürəyini sən ovut,
Gözlər bizi ana torpaq, ana yurd,
Uzaq-uzaq yol yortmağı ta unut,
Bir-birindən uzaq olmaz yaxınlar.
Bir-birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Mən bilirəm, sən sayırsan günləri,
Qayıdanda görəcəksən hər yeri,
Görəcəksən şah oğulun Qurdəri,
Min diyardan çox-çox uzaq, çox bəri,
Mahnı deyən bulaqları lap sərin,
Mahnılarda sözü, sazı çox dərin,
Bir ölkə var, vuruşqandır elləri,
Qana qancıl, barışqandır elləri,
Bir-birindən uzaq olmaz yaxınlar.
Bir-birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Qızıl quşum, şığı göyə ayıq ol,
Sən bizdən də göydə ayıq-sayıq ol,
Dolambacdır yollar, bizə qoruq ol,
Sən Alpisə qarşı göydə duyuq ol,
Əkbitənə çatsan bizə yovuq ol,
Bir-birindən uzaq olmaz yaxınlar.
Bir-birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Şimşək atım, çap, yelləndir yalını,
Sayma seli, qar, yağışı, dolunu,
Mindiyara sarı götür yolunu,
Mən qoruyuram sənin sağla solunu,
Bax gör harda qan-qan üstə calanıb,
Harda ölü ölü üstə qalanıb,
Sal oradan Şimşəkatım yolunu,
Bir-birindən uzaq olmaz yaxınlar.
Bir-birindən qaçar olmaz yaxınlar.

Qurdər söyləncі

Tunqər Alpan qonaq qaldı Qurdərə,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Dedi:- Qurdər, bil ki, şah yox yerincsən,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Darvideldən bura çox çox iridir,
Bura Hindel parslarının yeridir,
Daryaş yersiz banlayandan biridir,
Bilməyirəm o ölüdür, diridir,
Harda olsa üzü bizə bəridir,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.
Öncə ev-ev gəz, bu ellə tanış ol,
Küsüşənlər arasında barış ol,
Toydan qalma, toyda soldış, sağdış ol,
Hərdən işlə, tarlalarda yarış ol,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Tunqər Alpan gəzdi eldə, sayıldı,
Adı, andı, sözü ev- ev yayıldı,
Dinclik tapdı hamı, sanki ayıldı,
Gələcəyə yeni dibdaş qoyuldu,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Tunqər Alpan çox qancılı danladı,
Qurdər baxdı, çox işləri anladı,
O da hər gün yoxsulları yanladı,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Beş il keçdi, unuduldu didişmə,
Yersiz danlaq, acıq, deyib deyişmə,
Artdı könül istəyilə, sevişmə,
Deyingənlər arasında deyişmə,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Artdı Qurdər bacarıqda, dözümdə,
Öyüd, sayğı artdı onun sözündə,
El basılmaz diyar oldu gözündə,
Buğda, arpa dalğalandı düzündə,
Gəncdən qulluq, qocadansa tapşırıq.

Ana dedi:- Oğlum, Qurdər, gülər ol,
Ana gərək ad-sanını qorusun.
Mənim kimi qaraqabaq olma sən,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

İndi mənim ana başım ucadır.
Ancaq anan düşüb daha qocadır,

Nə olsa da ana elə anadır,
Ana gərək ad-sanını qorusun.
Gəldin, sonda gördüm uca boyunu,
İndi görmək istəyirəm toyunu,
Mən də görüm itib- batan soyumu,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

Qurdər dedi:- Ana, toydan yapışma,
Mən şahamsa, şah işinə qarışma,
Məni yoldan çıxarmağa çalışma,
Kəsilibdir Turqla mənim yazışmam,
Daha məndən toyu-moyu soruşma,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

Əlbir olaq, ölkə darda qalmasın,
Parsdiyarda aclıq, qıtlıq olmasın,
Acıqanlar burda yuva salmasın,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

Çox yerinclər burdan gəlib keçibdir,
İndi yerli özü məni seçibdir,
El bu işi çoxdan ölçüb biçibdir,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

Ana- bala danışırdı hər gecə,
Bilmirdilər bir qız gəlib gizlicə,
Qulaq asır sözlərinə sevincək,
Oynayırdı qız qanında vic-vicə,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

Seta idi, adı, işi təpərli,
O baş evdə qulluqçuydu, dəyərli,
Düşüncədə, sözdə, dildə kəsərli,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

Yekta idi, Dota, Seta, üç bacı,
Üç bacının yeri bir dar alaçıq,
Üç bacıydı, deyib gülən yalançı,
Ana gərək ad-sanını qorusun.

***

Gözəl Yekta, o, Qurdəri sevirdi,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.
Utancaqdı, o da gizli sevirdi,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Tez-tez ondan yuxu görüb solurdu,
Bu sevginin heç olduğun bilirdi,
Gizli sevib Qurdər üçün ölürdü,
Yuxusunu özü yozub gülürdü,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Danışırdı yuxusunu Dotaya,
Söyləyirdi sevgisini Setaya,
Gizlincələr qoyulurdu ortaya,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

-Mən yuxuda görmüşəm ki, uçuram,
Başev üstən keçib qanad açıram,
Mən Daryaşdan tin- tin, ev- ev qaçıram,
Mən Qurdəri orda- burda qucuram,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Qurdər deyir:- Bu qaçhaqaç nə demək?
Seviriksə onda gedək evlənək,
Biz baş evdə bir yaşayaq, bir ölək,
Daryaş görsün, bir də ölsün o gərək,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Daryaş gəlir, deyir bunu qoymaram,
Mən sevgini, evlənməyi saymaram,
Öldürərəm, qan içərəm, doymaram,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Qurdər onu qamarlayır bir anda,
Alıb onu yıxıb yerə çalanda,
«Alpis» deyib o fısqırır yalandan,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.
Qurdər deyir:- Çatmaz ona bu sözün,
Yoxdur Şimşəkquyruq atı Alpisin,
Daryaş deyir:- Alpis ollam mən özüm,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Daryaş deyir, qarlı, çovğun, gəl bura,
Mən haraya getsəm, sən də get ora,
Mən Üstyerdən gərək sizi qoparam,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Qarlı çovğun ancaq bura gəlməyir,
Daryaş susur, yerə dəyir ölməyir,
Qurdər deyir, o yerini bilməyir,

Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Qılınc qalxır, birdən enir aşağı,
Yerə dəyir şahın iti yarağı,
Qıvrılaraq Daryaş ilbiz sayağı,
Üzü qoylu qucaqlayır torpağı,
Deyir, dəysin qoy Altyerə ayağım,
Olum pislik tanrıların qonağı,
Çatar sənə Şimşəkağız yarağım,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

Qurdər deyir, yekta, gedək Altyerə,
Mən olmuşam orda Turqla bir kərə,
Baxaq orda çovğunlara, sellərə,
Qızçiçəyin son evini biz görək,
Sevgi də var doğur, ölür gizlidə.

***

Qurdər alır məni birdən tərkinə,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.
Məni öpür, öpür, ancaq doymayır,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Gülçiçəyə dönür hər yer gözümdə,
Ayrılıram elə bilki, özümdən,
Qız olsam da güc duyuram dizimdə,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.
Biz Altyerə çatar- çatmaz o deyir,
Ağac başmaq geyməliyik birbəbir,
Yoxsa şimşək çaxışından ölərik,
Bura gələn sağ qayıdır mində bir,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Elə bu an bir səs gəlir, - «Ay igid,
Yekta ilə elə burdan qayıt get,
Mineləcən dayanmadan at səyırt,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Qurdər deyir, Qızçiçəkdir danışan,
O sevirdi, sevgisində alışqan,
Əri Bacar, Bacardan da vuruşqan,
Altı min il tutuq oldu qorxmadan,
O sevgidə həm tanrıdır, həm insan,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Dönək çapaq yenə gedək geriyə,

Yoxsa Altyer üstümüzə yeriyər,
Yoxsa Alpis bizi yerdən kürüyər,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Bir gədikdə bizi görüb bir qarı,
Durub kəsdi üzümüzə yolları,
Dedi, bu yol pis yollara aparır,
Mən qarını bir dindirin siz barı,
Tanıyıram mən yolları, yalları,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Qurdər dedi, sizə qonaq olaq biz,
Axşam düşür, sizin evdə qalaq biz,
Sən yaşlısan səndən öyüd alaq biz,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

Qarı yemək- içmək verdi, yer yataq,
Dedi, məndən yer istəyir çox qonaq,
Yox, bu yerə gəlməz azğın, yapalaq,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.
Mən qarıyla gecə qaldım, bir yerdə,
Əlləyirdi məni bic-bic o hərdən,
Dönüb mənə belə dedi o birdən,
At çapmağın sevinci var, sayı yox.

***

-Göz dəyməsin, qıza, necə gözəlsən,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.
Nə görmüsən bu fınxıran qabanda,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

Yekta, qorxmaz qız olginən, gəl mənə,
Şah edərəm səni Altyer ölkəyə,
Vurulmuşam mən bu üzə, görkəmə,
Kimsə barmaq uzadanmaz kölgənə,
Neçə min il ər olaram mən sənə,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

Mən bərk qorxdum, üzüm - gözüm dəyişdi,
İçimdə ki, «hə», «yox» dindi, deyişdi,
Qarı nənə, mənə bərk bərk girişdi,
Dedim, tanrı, bunlar nədir, nə işdi,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

Mən bərk qorxdum, heç bilmədim nə dedim,

Yoxsa ona «yox» söylədim, «hə» dedim,
Qoy Qurdərə bunu deyim, -mən dedim,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

Qarı getdi su gətirsin bir bardaq,
Getdim, dedim, Qurdər, oyan, ay qoçaq,
Mənə belə, elə deyir bu alçaq,
Dur ayağa, geyin burdan biz qaçaq,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

Qurdər dedi. o Alpisdir, yığış tez,
Qarı dönüb gələnəcən qaçaq biz,
Bu yol gedir Əkbitənə dübbədüz,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.
Yolumuzu yolda kəsdi bir ayı,
Ayı deyil, o qurd kimi ulayır,
Qurdu quşu bir-birinə dolayıb,
Qan axıdır, isti qanı yalayır,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

Caynağını atdı mənə, yıxıldım,
Qurdər vurdu,ayı yer-yer dağıldı,
Mənsə birdən yavaş-yavaş ayıldım,
Yuxudaydım, durdum, bir də doğuldum,
Öz yerində olmalıdır gözəllər.

***

Dota dedi:- Dayan bacı, amandır,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.
Yuxu gördüm dünən, sizdən gizlətdim,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

Çox oynatma, Yekta sən üz-gözünü,
Çalxalama sən ağzında sözünü,
Qoy danışım düz yuxumun özünü,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

Yuxu gördüm, bacı, daryaş dirilib,
Mənə baxır iki gözü bərəlib,
Saç- saqqalı, qaş kipriyi seyrəlib,
Mənə deyir «Dota» tez- tez kövrəlir,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

Deyir, Dota sənsiz bura gəlməzdim,
Mən bilsəydim Dota vardır, ölməzdim,

Belə qızın olduğunu bilməzdim,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

Gəl evlənək, sən Daryaşa yardım ol,
Vuruşlarda başrağım ol, andım ol,
Üstyer, Altyer arasında addım ol,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

Qurdər gəlir, deyir, yenə bu gəlib,
Sənin burda olduğunu nə bilib,
Sənə baxır sırtıq-sırtıq o gülür,
O daryaşdır, beş il qabaq o ölüb,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

O Qurdəri görür, gözdən yayınır,
Gedib lap-lap uzaqlarda dayanır,
Qurdər deyir, ay qız kimdir say- soyun,
Nədir bu tək gizdilin- pac, bu oyun,
Tanrı biçib verib sənə bu boyu,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

Mən deyirəm, ey şah məni saymırsan,
Üç bacıyıq, bizi görüb duymursan,
Gözəlliyə baxıb dəyər qoymursan,
Sevgidən yox, sən anadan doymursan,
Yuxu bir az düzdür, bir az qorxudur.

***

-Mən bilmirəm kim doyubdur sevgidən,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.
Kimi söyür, kimi öyür sevgini,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

Qurdər deyir, - mənim iki anam var,
Oğul doğur, tanrılaşır analar,
Ana ilə ucalmışdır Mindiyar,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

Soruşuram, Qurdər, hara gedirsən,
Deyir, gizli çıxıb bu gün ova mən,
Qurd atamı axtarmağa gedirəm,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

Deyir, gözəl, öz yeri var hərənin,
Öz yeri var sevilənin, sevənin,
Gözəlliyi görməyənin, görənin,

Dolanışı böyük sevgi yaradıb.
Deyirəm ki, şah, məni də apar sən,
Gedim ova, Qurd ananı görüm mən,
Tanış olub yararlanım sevgidən,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

At gətirir, məni ata mindirir,
Gülə- gülə hərdən-birdən dindirir,
Sərt üzünü dağa-çölə döndərir,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

Hara çatır ana Qurdu çağırır,
Çıxır dağa «ana» deyib bağırır,
Səsi, sözü çöldə qorxu doğurur,
Səsdən quşlar diksinərək karıxır,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

Qurd dilində ular-ular danışır,
Qurdlar gəlir dörd yanında dolaşır,
Çapır gedir o qurdlara qarışır,
Düşüb hərdən onlar ilə qarpışır,
Dolanışı böyük sevgi yaradıb.

***

Bir qurd deyir, gəlir sənin qurd anan,
Yarananlar dibdən ata, anadır.
Turqla birgə, qızıl quşla gəlir o,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Göydə qızıl quş görünür bu anda,
Turq görünür, Qurd görünür bu yanda,
Qurdərin də öz anası o yandan,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Sevincindən Qurdər çöküb yayıldı,
Elə bu an mən yuxudan ayıldım,
Bu səs sorağ hər bir yana yayıldı,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Seta dedi:- Bacı, yuxu bir yana,
Görünür ki, gələcəkdir Qurd ana,
Tanrı verib şahımıza cüt ana,
Ikisi də doğma ana, süd ana,
Torpaq ana, ölkə ana, yurd ana,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Yığım gərək yuxuları bir yerə,
Gedim bir gün mən danışım Qurdərə,
Görən mənə muştuluğa nə verər,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Yekta dedi:- De, mən onu sevirəm,
Dota dedi:- De, mən onu sevirəm,
Seta dedi:- De, mən onu sevirəm,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Çox gözlədi, güddü Seta Qurdəri,
Qurdər isə kənd- kənd gəzib hər yeri,
Alaçıqda, kənddə tez-tez hərlənir,
Gəzə - gəzə o olmuşdu köçəri,
Yarananlar dibdən ata, anadır.

Şah keçsə də kənd də gecə yarıdan,
Atdan düşdü bir sallama qapıda,
Sorağ aldı üç yuxulu bacıdan,
-Kənddə bolluq varmı, sudan qurudan,
Qıtlıq çəkmir onlar çörək sarıdan.
***
Üç bacının ağzı qaldı açıla,
Yuxular var olduğu tək çin olur.
Qonaq gəlib bacılara şah özü,
Yuxular var olduğu tək çin olur.

Seta ona yuxulardan danışdı,
Qurdər şahın düşüncəsi qarışdı,
O, sevgi yox, ana qurddan yapışdı,
Yuxular var olduğu tək çin olur.
Dedi:- Seta, gedək tapaq ananı,
Gəzək yer-yer çölü, dağı, aranı,
Çindən gələn yolun o yan bu yanın,
Yuxular var olduğu tək çin olur.

Qız yuxusu düzdür, sudan arıdır,
O qızların özü kimi durudur,
Ancaq yuxu ayrı, ana ayrıdır,
Süd anası kim olsa da tanrıdır,
Gedək mənlə, üzüm ona sarıdır,
Yuxular var olduğu tək çin olur.

İzin istədi Qurdər iki bacıdan,
Danışığı, sözü qoydu yarıda,

Oradaca o qayıtdı qapıdan,
Yuxular var olduğu tək çin olur.

Seta, Qurdər çapıb gözdən itdilər,
Ana qurdun qabağına getdilər,
Neçə ölkə, neçə diyar ötdülər,
Sonda gəlib bir saraya yetdilər,
Yuxular var olduğu tək çin olur.

Seta dedi:- Mən pis yuxu görmüşəm,
Qorxuludur, şah bu saray bu meşə,
Yaxşı olar bir otlağa biz düşək,
Buralıya yaxınlaşaq, görüşək,
Acıqanla biz gəlməyək döş-döşə,
Yuxular var olduğu tək çin olur.

***

Qurdər dedi:- Seta, doğru deyirsən,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.
Biz bu gecə bu otlaqda yatarıq,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

Dedi:- «Bu qız deyən yaşda yetgindir,
Düşüncəsi, sözü, özü bitgindir,
Utancaqdır, baxışları gərgindir,
Bu üç bacı qaçqın, köçgün, itgindir,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

-İç oxşayır danışığı, duruşu,
Dildən deyil, başdan gəlir çox işi,
Gərək ondan beş- altı söz soruşum,
Mən deyənlə görüm bu qız barışır?
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

Dedi:- Seta, nədən belə göyçəksən,
Dərilməmiş şeh qoxulu çiçəksən,
Mənim şahlıq sarayıma dirəksən,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

Sevgi nədir, bunca məni başa sal,
Bu od nədir, bu örtülü qalmaqal,
Niyə sevir bu üç bacə dalbadal,
Söylə nədir, Seta, məni başa sal,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

Seta dedi:- Şahım, sevgi ocaqdır.
Bu ocağa hərə qırx il qonaqdır,
O ürkəkdir, o quşdan da oyaqdır,
Kişilərdə sevgi inam, yaraqdır,
Qadınlara o körpəcə uşaqdır,
Sevgi sınıq adamlara dayaqdır,
Duruluqda sevgi tanrı sayaqdır,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

Qız sevgisi qaynar, duru bulaqdır.
Sevgi də var ağda qara yamaqdır,
Adamlıqdan, doğmalıqdan uzaqdır,
O, quruşdur pal-paltardır, yataqdır,
O tanrıya, tanrılıqa yasaqdır,
Qorxuludur yoxlanmamış nəki var.

***

Qurdər dedi:- Çox bilənsən, ay gözəl,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.
Sən sevgini öyüb dağa döndərmə,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.

Dedi:- Seta, göyərçintək çeviksən,
Gözəllikdə tez-tez səkən kəhliksən,
Danışıqda başdan – başa biliksən,
Baldan təmiz, sən ağ balsan pətəksən,
Ləçəyində şeh saxlayan çiçəksən,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.

Bacıların çox sevgiyə uyubdur,
«Sevgi» deyən tez sevgidən doyubdur,
Çox evləri sevgi uçuq qoyubdur,
Ürəkləri yandırıbdı, soyubdur,
Soyub, uyub yalan sözlər yayıbdır,
Pis-pis onu hələ tanrı sayıbdır,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.

Mən gedərəm, süd anamı taparam,
Tapıb onu təkliyimdən qoparam,
Səni alıb Parsdiyara çaparam,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.

Sevgi nədir, deyər mənə Qurd anam,
Gərək ana qulluğunda dayanam,
Gecə gərək yatam, tez də oyanam,

Durub tezdən çapım atı dörd yana,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.

Bu andaca bir səs gəldi meşədən,
Silkələndi qız səsini eşidən,
Bu qız harda, bu ağlarca səs nədən,
Sevgi tanrı, tanrı sevgi olanmaz.

***

Qurdər gəldi, Devqalanın yanına,
Susqun evin olayları çox olur.
Dedi:- Kimdir ağlar - ağlar qışqıran,
Susqun evin olayları çox olur.

Biri çıxır, buynuz yeri cığ vurub,
Gəlib onun qabağında dik durur,
Sağ əlilə üç - üç, beş - beş, ox qırır,
Hərdən vurur öz döşünə, döş yarır,
Susqun evin olayları çox olur.

Kələzdənir dilli-dinməz heyvərə,
Qorxu-ürkü gəlir sanki Qurdərə,
Atır-tutur qaş-gözünü boş yerə,
Susqun evin olayları çox olur.

Qurdər deyir o, döşünü gərmişə,
Deyir:-Səni mən Altyerdə görmüşəm,
Qılınc balta, ox payını vermişəm.
Gəl bir daha duraq burda döş-döşə,
Susqun evin olayları çox olur.

Qurdər çəkib topbuzunu oynadır.
Vurur onun baş-gözünü qanadır,
Deyir, kimdir ağlar, qızdır, anadır,
Susqun evin olayları çox olur.

Seta vurur heyveräni arxadan,
O yıxılıb yerdə yatır qorxudan,
O səs gəlir yenə arxa daxmadan,
Susqun evin olayları çox olur.

-Mən Sonayam, sevgilisi Turparın,
Mindiyardır mənim doğma diyarım.
Alpis məni oğurlayıb gecəykən,
O Altyerə çəkib məni aparır,

Susqun evin olayları çox olur.

***

Qurdər açır əl-qolunu Sonanın,
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.
Sona deyir:- Alpis gəlir yenə də.
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

Turpar öldü,. mən də ölləm, basar tək.
Gözlərimdə qaraldı yer, gül - çiçək,
Turpar yoxsa bu yaşamaq nə demək,
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

Alpis deyir, sənin üzün gözəldir,
Səndən gərək Şiş tanrısı düzəldim,
Mən gəzirdim səni, Sona, yüz ildir,
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

Mən yığaram nə var, nə yox gücümü,
Qancıllardan allam qanlı öcümü,
Verrəm igid Turparıma borcumu.
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

Dedi:-Bil ki, Daryaş ölüb nə vaxtdır,
Sona dedi:-Ölməyibdir, o sağdır,
O Altyerdə tanrılara qonaqdır,
O doğrusu yarım ölü sayaqdır.
O Alpisə, Alpis ona dayaqdır,
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

Qurdər dedi:- ölər bir də, iki də,
Ta dirilməz, yaşamağı tərgidər,
Öz yoluna düşər ölçü- biçidə,
Bu qılıncım boş başları bərkidər,
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

Yola düşdü Qurdər getdi Çinelə,
Dedi:- Ordan çıxmayıbdir Turq hələ,
Gəlsə, onla mən verərəm əl-ələ,
Gərək adam qırılmasın bir belə,
Yazıq olur çox yiyəsiz gözəllər.

***

Sona getdi Qurdər ilə Çinelə,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.
-Bundan sonra yaraqlıyam mən –dedi,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

Onlar keçdi neçə eli, diyarı,
Sona öydü igid ölən Turparı,
Yolda aldı, geydi kişi paltarı,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

Tunc toxunma döşlük, dizlik, cılısqa,
Göynək gendir, çəkmə dardır, darısqal,
Başda dəmir dəbilqəsi asılqan,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

Baxıb dəmir yal-yarağa, paltara,
Dedi:- Daha mən Sona yox, Turparam,
Üz sapsarı, geyim isə qapqara,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

Seta baxdı:- Belə olar qız - dedi,
Qız toplumu olmalıyıq biz- dedi,
Nə dedisə bu qız bir-bir düz- dedi,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

Qurdər dedi:- Qızlar, susun, dayanın,
Döyüş gedir arxasında qayanın,
Yolun üstü, baxın, qana boyanıb,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

Tələsirlər, yetişirlər oraya,
Qulaq asıb qışqırığa, haraya,
Görürlər ki, quldur dolub buraya,
Yük çaparaq qaçır ora-buraya,
Qılınc çəkib yeriyirlər araya,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.
Qurdər vurub quldurları birbəbir,
Üç qulduru bir andaca gəbərdir,
Budur, buğda, pambıq yükü ayda bir,
Qarayağsa tuluqlarda ildə bir,
Çinə, Hində, Qobuçölə yol gedir,
Tanrı hər şey verib igid qızlara.

***

Bu andaca qurd ulayır meşədə,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.
Qurdağıza tanış gəlir qurd səsi,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

Şimşəkatın kişnərtisi dalınca,

Bu səs yolu, dağı-daşı alınca,
Turq görünür, o əl atır qılınca,
Qurd görünür yorğun, arğın, yarımcan,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

Öz oğlunu görüb cumur ana qurd,
Gözlərini ağlar yumur ana qurd,
Eşir yeri, qumu, şumu ana qurd,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

O, Qurdərə, Qurdər ona dırmaşır,
Ana, bala bir-birinə sarmaşır,
Sevgili tək, doğmalar tək, yalaşır.
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

Turqu görüb hamı susur, dinməyir,
Ana-bala ayrılığı sönməyir,
Turq dayanmır, öz yolundan dönməyir,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

Turq söyləyir:- Gəzdim dağı, aranı,
Gördüm qızı, əri, Qurdu, Qaplanı,
Gördüm yanğı baxışını qabanın,
Gördüm ölməz doğruluğu, yalanı,
Gördüm burda bir daha süd anamı.
Dilli, dilsiz bir sevgidən yaranıb,
Tanrım, belə gözəl elə hər yanı.
Qoy sevişsin bunca doğma, yabanı,
Altyerdən də götür olan - qalanı,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

Mən də gedim öz yerimdə dayanım,
Üztutuma, işığına boyanım,
Tük qabardır, qan titrədir ulartı.

***

Göydə birdən qanad gərdi qızıl quş,
Yenə harda nələr olub görəsən.
Göydən enib o qıy vurdu iki yol,
Yenə harda nələr olub görəsən.

Ağlar bulud, niyə belə dolubsan?
Yenə harda nələr olub görəsən,
Yoxsa qucər, Turq qayıdıb Qobuya,
Yenə harda nələr olub görəsən.

Daş boşqabda, Gümüş qabda adınız,
«Minel» deyib Mindiyarda artdınız,
Arxanızca toplumları dartdınız,
Tunclaşdınız, daşlaşdınız, qartdınız,
Yenə harda nələr olub görəsən.

Uçur göydə quş, yönəlir doğuya,
Yer qalmayır daha yersiz sorğuya,
Dörd at dönür çapan, uçan qırğıya,
Yenə harda nələr olub görəsən.

Şimşəkatsa yoldan yola sıçrayır,
Dağlıqlarda qısa yollar arayır,
Yel tək çapır, meşələri darayır,
Yenə harda nələr olub görəsən.

Çapır, uçur Turq Qurdərlə elbəel,
Ur görünür öndə, bir də Duzlugöl,
Burda qana bələnibdir aran çöl,
Yenə harda nələr olub görəsən.
Duzdağ-duzgöl dağılıbdır, var deyil,
Ur vergi də verməyirdi əlli il.
Tanrı burda olmaqdaydı ilbəil,
Yastı dağın ətəkləri o yerdir,
Ura Sıdır meşələri çəpərdir,
Ancaq hər yan burda tutqun təhərdir,
O Mindiyar içrə qoruq şəhərdir.
O yaylaqdır Əkbitənə sipərdir,
Ur el deyil çəpər içrə şəhərdir,
Yenə harda nələr olub görəsən.

Yerəsmədən burda uçqun, aşınma,
Qol-qıç, baş-göz əski ilə sarılma,
Ordan bura, burdan ora daşınma,
Burda daha nələr olub görəsən.

Aralanıb yer ikiyə, Ur batıb,
Yeri dağa, dağı yerə kim qatıb,
Ev-eşiyi sürütdəyib yel atıb,
Burda daha nələr olub görəsən.

Düzlügölün ortasından dağ çıxıb,
Su qırağı nə olubsa o, yıxıb,
Deyən tanrı tanrılıqda darıxıb,
Tanrı sanki acıqlanıb, karıxıb,

Deyən tanrı doluxsunub, doluxub,
Yenigisoyun qan öcündən soluxub,
Bölgəmisin dinc yurduna od yaxıb,
Burda daha nələr olub görəsən.

Öc alıbdır Şamxat sevgi tanrısı,
Şamxat idi orda şan - şan oğrusu,
Öc Bölgəmis üstündəydi doğrusu,
Görən keçib qızın sevgi ağrısı,
Burda daha nələr olub görəsən.

***

Bir səs gəldi göydən, Turqu səslədi,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.
-Bil, ölməzik istəyirdi Bölgəmis,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Orda neçə yarıadam uluydu,
Yol azmışlar, qaçqınlarla doluydu,
Min il başçı, Turqun Düzər qoluydu,
Yol, varlanıb başçılaşmaq yoluydu,
Var, varlanmaq istəkləri yoluydu,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Odur gör-gör düşünüşdü Ur ilə.
Yıxdı onu, sürütdədi yer ilə,
Yaxdı birdən şimşək ilə, qor ilə,
Barışmadı o soyğunçu var ilə,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Dəyişildi Fərat çayın yatağı,
Batdı-seldə Urun otu, alağı,
Qopdu, aşdı onun evi, dayağı,
Qopdu Urdan urçuların ayağı,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Odərpaya de ki, varı pisləsin,
Tanrıların buyruğunu gözləsin,
O Sərtüzün qoy yolunu izləsin,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Dedi:- Turqta, tikin Uru qaldırın,
Yeni, yeni yerdə yurdlar saldırın,
Ürəkləri yaxşlıqla doldurun,

Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Dedi:- Özün otur burda, başçı ol,
Hər bir yolda qoy başlasın yaxşı yol,
Qur, tik, yarat, Alpislərdən sən öc al,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.
Göndər getsin Parsdiyara Qurdəri,
Addım-addım gəz hər yurdu, hər yeri,
Yaşat, işlət sən yaradan əlləri,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

***

İllər keçdi, Urellilər yoruldu,
İllər keçdi, Ur yenidən quruldu,
Yaşlı gözlər işıqlandı, duruldu,
Alpis gəldi, baxdı, susdu, saraldı,
Gözlərində Üstyer, Altyer daraldı,
Öz - özündən küsdü, yenə, qırıldı.
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Turqa dedi:- « -Sən tanrısan doğrudan,
Mindiyardır qat-qat artır uğurdan,
Gəl, sən onu çıxart yola cığırdan,
Gəl, qurtarım səni çala-çuxurdan,
Üstyerdəki bu qıtlıqdan, yağmurdan,
Hər inamdan, hər alçaqdan, dılqırdan,
Ay Turq ata sən tanrısan doğrudan,
Gəl qurtaraq yer üzünü ağrıdan,
Gəl biz qovaq tanrılıqdan Hormuzu,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Turq söylədi:- Alpis, yenə gəlibsən,
Sən Üstyeri yenə Altyer bilibsən,
Yaranışı iki yerə bölübsən,
Sən neçə yol bu Üstyerdə ölübsən,
Yaxşılığa ağlar-ağlar gülübsən,
Içindəki öcü öclə silibsən,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Mən yaradan, sən dağıdan, döş-döşə,
Gəl, adam ol, gəl qarışma hər işə,
Gəl toxunma yerə, yurda, örüşə,
Get sənsiz də bu dolanış ötüşər,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.
Mindiyara gəlmə daha, ay yazıq,
Burda qurub yaradaraq biz varıq,

Sənsiz dincdir bu yaranış, bu varlıq,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Mən andımda yarıtanrı qalıram,
Buyuruğu mən Hormuzdan alıram,
Əyriləri doğru yola salıram,
Yaranışa mən Turq ata oluram,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Alpis qaldı gözü yaşlı, utancaq,
Çiyni sallaq, beli bükük yoxsayaq,
Getdi tutqun, yolu əyri, yuvarlaq,
O tapmadı heç bir yerdə tutacaq,
Nə səs gəlsə göydən tanrı səsidir.

Uryer söyləncі

Oturmuşdu, düşünürdü Turq ata,
Elə bağlan, yarıtanrı olsan da.
«Mən baş evdən çox aralı düşmüçəm,
Elə bağlan, yarıtanrı olsan da».

«Tunqər Alpan, Ağüz, Qobu, Əkbitən,
Elçiçəkdən on il ayrı mən, nədən,
Gedib görüm öz oğlumu mən hərdən,
Ya köçürüm cumərləri bura mən,
Gəlmir daha çox iş mənim əlimdən,
Topuq vurur hərdən-birdən dilim də,
Elə bağlan, yarıtanrı olsan da».

Saldım tanrı çığırına Uryeri,
Qoy çağırım bura gəlsin Tunqəri,
Çox əlləşdim, yoxdur burda dəyərim,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Bu an girdi evə gözəl bir qadın,
Şamxat idi bu gözəlin soy adı,
Tanrı necə belə gözəl yaradıb,
Sanki onu süd - qaymaqdan yaradıb,
Saçı, gözü qaradan da qap-qatı,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Dedi:- Turqər, çox əlləşdin burada,
Sən ayırdın burda ağı qaradan,
Gəlib sənə, mən baxırdım arada,

Doğmalaşıb bu Uryeri yaradan,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Mən də sevgi tanrısıyam Mineldə,
Hələ tanrı olacağam min il də,
Səni sevdim mən ürəkdən, könüldən,
Bağlan elə, yarı tanrı olsanda.

Bölgəmisin Ulusoyu Qızağdır.
Bu soy yalan, yalançıdan uzaqdır,
Ulu Qızağ əyriliyə yasaqdı,
Bölgəmistək, Yengisoytək qoçaqdı,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Tanrılarla onlar yola getmədi,
Bizə qarşı acıqları ötmədi,
Varla, bolluq istəkləri bitmədi,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Tanrı Ura acıqlandı, qabardı,
Geri aldı Urda yaxşı nə vardı,
Yertitrəmə Uru uddu, apardı,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Bir yol onda Uryer belə dağılıb,
Düzər gəlib, Ur yenidən doğulub,
Bura tanrı olmayanlar yığılıb,
Düzərliyə çapqınçılar soxulub,
Bağlan elə, yarı tanrı olsanda.
Ölməz olmaq istəyirdi Düzər də.
Getdi onu axtarmağa o yerdə.
Düzər batdı, qaldı elə o yerdə,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

Yüz il oğlu Turqoğul da baş oldu,
Çox işlərdə atasıtək boş oldu,
Mənə qarşı üzü, könlü daş oldu,
Çoxu çıxdı, getdi burdan, quş oldu,
Bağlan elə, yarı tanrı olsanda.

Oğlu Urər məni görüb vuruldu,
Hər gün mənə yalvarmaqdan yoruldu,
Çox döyüşdə başı, döşü yarıldı,
Acıq etdi, o Ureldən qırıldı.
Getdi sanki öz kökündən ayrıldı,

Sonda gedib o təkliyə sarıldı.

Tək yaşadı, qaldı, günü qaraldı,
Indi onun yerinc yeri Uraldı,
Bax beləcə Ur kiçildi, saraldı,
Bağlan elə, yarıtanrı olsan da.

***

Turqər dedi:- Şamxat, göylər gözəli,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.
Anan Anni Minelliyə anadır,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Düzər ölməz olmaq üçün sarsılıb,
Bölgəmis də ölməzlikdən asılıb,
Bu adlarsa Daş boşqabda qazılıb,
Mindiyarın keçmişinə yazılıb,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Sözlərində yalan çoxdur, doğru yox,
Uru Alpis dağıtmışdır, tanrı yox,
Sevgində də lağ-lağı var, ağrı yox,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.
Sənin sevgin, qızım, elə çoxalıb,
Tanrı səni tanrılıqdan çıxarıb,
Sən düşübsən, sevgi qalxıb yuxarı,
Çox sevibsən, səndə sevgi yoxalıb,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Utanaraq Şamxat birdən ağladı,
Əllərilə üz-gözünü bağladı,
O Turqəri sanki bir də yoxladı,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Dedi:-Ata, kimsəsizəm indi mən,
Hormoz qovub məni tanrı yerimdən,
Atalıq et mənə, böyük ata, sən,
Yardım elə, yapış mənim əlimdən,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Turqər dedi:- Sən gözəlsən, mayasan,
Sən biçilmiş otdan bağlı tayasan,
Düz ol, olsan elə- yurda arxasan,
Yoxsa indi başdan-başa boyasan,
Üzdən boya, ürəkdənsə sayasan,

Gərək gedib üz-gözünü yuyasan,
Elə-yurda bunca gərək olasan,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Anni bilsin, inanıram sənə mən,
Tapşırıram, get Urəri tapginən,
Sən özünü qoru həm də Alpisdən,
O qancildir, qandır, ondan çəkin sən,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

O qız gəzir, dönsün onun ərinə,
Qoysun onu Qızçiçəyin yerinə,
Qız çevrilsin pis tanrının birinə,
O Altyerdə dönsün bir əl kirinə,
Onla gəzə, onla qoşa görünə,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.
Şamxat yenə bərk ağladı, sevindi,
Qız ürəyi onun bərk-bərk döyündü,
İlk aldığı tapşırıqla öyündü,
Getdi ipək geyimini soyundu,
Bezdən alt, üst əski paltar geyindi,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Qayıdanda gördü, Turqun çörəyi,
Çörək üstə qalıb yarı yeməyi,
Ona birdən pıçıldadı ürəyi,
«Bu Şanşanı əz, səp, yatırt yeməyə,
Qoy bilmədən Turqər yesin yeməyi,
Ondan alım qoy min-min il ölməyi,
Ölməz olsun qoy bu ellər gərəyi,
Nə gözəldir mənə «qızım» deməyi,
Ona belə pıçıldadı ürəyi,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Gəldi, dedi:- Mən gözələm bu sayaq,
Mən nə idim, bir boyalı yapalaq,
Bölgəmisdən oğurlayıb qaparaq,
Gizlətdiyim şan-şan qalır, o ancaq,
Turqər ata, ancaq sənin olacaq,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Ye şan-şannı, sən ölməz ol, qal belə,
Minellilərlə yaşayarsan sən hələ,
Alpis baxar, acığından lap ölər,
Üst, Altyerdə öz yerini o bilər,

Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Turqər dedi:- Ölməzlikdə ölərəm,
Mən istəsəm çox çox qala bilərəm,
Mən tanrımla öz gücümü bölərəm,
Yarıtanrı günlərimi dilərəm,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Şan-şan qalsın, ancaq ölməz olma sən,
Onun bunun artığına qalma sən,
Ölməz olub ölməzlikdə solma sən,
Ölməzlikdən bezib-bezib dolma sən,
Ölüm üçün haray-həşir salma sən,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Atma, qızım, o şan-şanı ortaya,
Onu yeyən çox qocalar, qarıyar,
Gövdə dönər suluq-yoluq yaraya
Onda kimdir gəlib səni arayan,
Onda kimdir qaçıb gələn haraya,
Mən qocayam, ancaq yarıtanrıyam,
Gərək elin hər işinə yarayam,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Mən görmüşəm bir tək qartmış ölməzi,
Qarışıbdır bir-birinə hər üzü,
Təngə gəlib yaşamaqdan o özü,
Ölmək üçün o yalvarır lap düzü,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Hamı, hər şey ölüb gedir, bu, düzdür,
Təkcə tanrı ölmür, bizə o gözdür,
Hər bir şeydən o üstündür, o üstdür,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Sən də elə yaşa, yarat maraqla,
Ək, biç yeri hər gün xışla, oraqla,
Şanşanların üstündən keç, ayaqla,
Yaxınlıq et, bağlan odla, ocaqla,
Yoxsulları, yazıqları sorağla,
Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

Şamxat dedi:- Mən gedirəm, izin ver,
Yaxınlıqla qoy ucalsın Uruyer,
Gedim tapım, görüm Urər nə deyir,

Düz adamlar çox da gözə soxulmaz.

***

Gecə- Turqər səs eşitdi uzaqdan,
Ana südü kimi olur ilıq söz.
Bu Şamxatın anasının səsiydi,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

«- Turq, qızımı ata kimi dindirdin,
Onu uzaq uzaqlara göndəribsən,
Sən tanrını göz yaşına döndərdin,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

Mənim qızım sözə qulaq asmadı,
Tanrıların qabağında susmadı,
Sevdi, onu qorxu-ürkü basmadı,
Sevdi, ancaq düz yolunu azmadı,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

Qız balamı tapşırıram sənə mən,
Onu qoru yerli-yersiz sevgidən,
Öcə dönür sevgisində o hərdən,
Tanrılara inamını çoxalt sən,
Hər iş üçün o çıxmasın özündən,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

Mindiyarın mənəm ana tanrısı,
Mənəm böyük dolanışın qapısı,
Mənəm böyük tanrımızın qarısı,
Mənəm böyük tanrılığın yarısı,
Tanrı sözü görüm səni qorusun,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

Onu da bil, Turqər, ölməz olubsan,
Sən ox batmaz, ağrı bilməz olubsan,
Sən tanrıdan ölməz adı alıbsan,
Sən düz yoldan geri dönməz olubsan,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

Turq söylədi:- Ana tanrı sağ olsun,
Təki sevən qızlarımız çox olsun,
Yolu üstən Alpis, İblis yox olsun,
Sevginin də gərək gözü tox olsun,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

Hələ çox var ölməzliyə çatım mən,

Yaxşı olar lapdan ölüm, yatım mən,
Tanrıların işığına batım mən,
Ana südü kimi olur ilıq söz.

***

Şamxat minir sarı yala, çaparaq,
Uzaq yola dözüm gərək, at gərək.
Qarlı dağlar göz ağardır Şamxata,
Uzaq yola dözüm gərək, at gərək.

Deyir:- Atım, məni çatdır Urərə,
Döş gər, baş çək dağa, düzə hər yerə,
Gərək bu gün sevgilimi mən görəm,
Acıq edib, küsüb məndən on kərə,
Mən Şamxatam, öz sevgimə yetərəm,
Ya da uca dağlar içrə itərəm,
Uzaq yola dözüm gərək, at gərək.

Deyir:- Atım, yelə dönən Sarıyal,
Qarlı dağlar zirvəsinə çat, ucal,
Çapaq, ötək cığırları dalbadal,
Uzaq yola dözüm gərək, at gərək.

Deyir:- Mənə, tanrı ana, yardım et,
Qabaqdakı qarlı buzu sən ərit,
Həm anasan, həm tanrısan, güc yerit,
Ur ölməyib, ölsə onu sən dirilt,
Uzaq yola dözüm gərək, at gərək.

Şamxat beş gün yol arayır, yol gedir,
Dağlar içrə cığır itir, yol itir,
Çörək bitir, arpa, saman, ot bitir,
Neçə dağı, aşırımı at ötür,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Dağda onlar qalın qara batırlar,
Çıxmaq üçün çox-çox əl-qol atırlar,
Bütün gecə qar quyuda yatırlar.
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Üçüncü gün bir səs gəlir, qurd səs,
Qurd quyuya girmək üçün tələsir,
Qarı eşir gizlənməkçün hərəsi,
Birdən uçur qar quyunun çevrəsi,

Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Ağqurd qarı yavaş yavaş deşirdi,
Qat-qat qazıb o aşağı düşürdü,
Qar şəpəsi qar üstünə aşırdı,
Şamxat bundan çəkinərək şaşırdı.
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Qurd elə bil lap acından ölürdü,
Qarı eşib dayanmadan dəlirdi,
Bu quyuda nə olduğun bilirdi,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Qar uçuldu, durdu onlar üz-üzə,
Sarıyalla, Şamxat, Ağqurd göz-gözə,
Döndü çovğun, ağ qar sanki gündüzə.
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Ayaqları üzərinə qalxdı Qurd,
Şamxat qıza lap yaxından baxdı Qurd,
Gördüyündən diksinərək qorxdu Qurd,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.
Qurd dilləndi, dilə gəldi o birdən,
Dedi:- Şamxat, qara batan bu sənsən,
İzləyirdim çovğun içrə sizi mən,
Nəsə duyub gözləyirdim düzü mən,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Mən Urərəm burda başbaş olmuşam,
Tək sevgimlə burda yuva salmışam,
Qayalarda, meşələrdə qalmışam,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Şamxat birdən çığıraraq yıxıldı,
Üstündəki göy mıncıqlar dağıldı,
Əl-ayağa düşüb sanki boğuldu,
Dil tutuldu, döşü, başı sıxıldı,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Handan-hana, ayılaraq qız dedi,
-Niyə belə ayrı düşdük biz, dedi,
Bu nə gündür, nə yöndəmdir, qız dedi,
Heç bilmədən ona ağır söz dedi,
Sarıyalı çıxar burdan tez, dedi,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.

Onlar qalxıb qar quyudan çıxdılar,
Bir-birinə doyuncalıq baxdılar,
Qucaqlaşıb döşü-döşə sıxdılar,
Ağır yola dözüm gərək, at gərək.
***
-Mən çovğunda qurd dərisi geyirəm,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.
Bu geyimdə adam qurda oxşayır,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.

Turq atanı gözləyirdim dolayda,
O demişdi, «gələcəyəm bu yayda»,
Sizi gördüm bu çovğunda, bu hayda,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.
Alpis bizi yaşamağa qoymayır,
Çox qan-qada salır burda, doymayır,
O, Hormozu, Turqu, Tunqu saymayır,
Dev kimdir, yalvar-yaxar duymayır.
Tanışarsan öncə üzlə, geyimlə.

Təkcə Turqdan o çəkinir bir azca,
O baş əyir Turqa, Şimşəkqılınca,
Üstyer, Altyer, olub ona oyuncaq,
Sanki onun əlindədir hər açar,
Düşərlikdən ölür çox gənc, çox qoca,
Heç bilmirik ondan necə biz qaçaq,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.

Sizi gördüm, gedirdiniz bu qarda,
Dedim, bunlar gəlir hansı diyardan,
Qoy çıxarım qızı-dedim-bu dardan,
Yol azıbdır, aran harda, dağ harda,
Tanışarsan öncə üzlə, geyimlə.

Sonra gördüm sənsən, sevgi tanrısı,
Mənə qarşı qancıl sevgi qurusu,
Gördüyümə inanmıram, doğrusu,
Üzümdədir o günlərin sarısı,
Ölüb gedib ilk sevgimin yarısı,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.

Necə sənə «sevgim» dedim, ağladım,
Kimsəyə yox, sənə könül bağladım,
Sənsə mənim ürəyimi dağladın,

On il məni daldalarda yoxladın,
Harda gördün ürəyimi oxladın,
Mən sarsıldım, öz sevgimdə dığladım,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.

Şamxat dedi:- yaxşı, yaxşı, deyinmə.
Gəldiyimə çox da elə sevinmə,
Keçmiş uşaq sevgin ilə öyünmə,
Apar məni tanış elə evinlə.
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.

Gedək, mənim yaylaq evim yaxındır,
Neçə gündür dağıdıcı çovğundur,
Özün incik, atın isə yorğundur,
Baxışların sərtdir, yenə yayqındır,
Gözlər soyuq oynaq, incik, vurğundur,
Tanınarsan öncə üzlə, geyimlə.
***
Yaylaq evi sanki qarda batmışdı,
Çovğunda da susmur sevgi, gileylik.
Sevgililər oturublar üz-üzə,
Çovğunda da susmur sevgi, gileylik.

-Sənin üstə tanrılıqdan qovuldum,
-İndi, Şamxat, öz yerinə qoyuldun,
-Sənin üstə adım Urda yayıldı,
-Mən də sevdim, ancaq çox gec ayıldım,
Çovğunda da susmur sevgi, gileylik.

-Gərək ordan qaçmayaydın acıqlı,
-Ordan çıxdım acıqlı yox, yanıqlı,
-Sən acıqda, mən sevgidə qılıqlı,
-Sən soyuqsan, mən də belə sayıqlı,
Çovğunda da susmur sevgi, gileylik.

-İndi nədir, məndən acıq çıxırsan,
-Danışırıq, niyə belə qorxursan,
-Mənə niyə yazıq yazıq baxırsan,
-Heçdən mənə tez-tez qara yaxırsan,
Çovğunda da susmur sevgi, gileylik.

-Yaxşı, qızma, sözlərini dəyişmə.

-Qan qoxuyur sevgi üstə deyişmək,
-Yox olaydı görüm belə sevişmək,
-Sevgidəndir ağırlaşmaq, döyüşmək,
-Sonu birdir, qucaqlaşmaq öpüşmək,
Çovğunda da susmur sevgi, gileylik.

***

Çovğun ötür, at kişnəyir, gün çıxır,
Deyişməkdən sonra gəlir barışıq.
Urər Şamxat qucaqlaşıb öpüşür,
Deyişməkdən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

At kişnəyir, dəyir ata şillağı,
Görüb sanki o görünməz qonağı,
Dırnağıyla eşir tez-tez torpağı,
Ürküb qaçır hərdən başı aşağı,
Urər durur, qapır oxu, bıçağı,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Urər deyir:- bu, Alpisdir, gəlibdir,
Sənin bura gəldiyini bilibdir,
Onun tanrı Qızçiçəyi ölübdür,
Sevgisinə yetişmədən solubdur,
Qızçiçəyin yeri bom - boş qalıbdır,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Gəlib səni dilə tutsun, aparsın,
Qabağına lapdan qatsın, aparsın,
Öz tərkinə alıb atsın, aparsın,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

-Onun gücü mənə çatmaz bilir o,
Aparmağa səni, bil ki, gəlib o,
Mənim üçün yalvar-yaxar ölür o,
Öldürməyə çox qızları alır o,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Görünmədən Alpis deyir, ucadan,
Nə görübsüz yarıtanrı qocada,

Getdim onu iki böldüm qılçadan,
Yatdıraram sizi bu dar komada,
Öc alaram sizdən, qapı-bacadan,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Urər dedi:- Alpis, burdan uzaqlaş,
Get Altyerdə tanrılarla ayaqlaş.
Get qıtlıqla, quraqlıqla qucaqlaş.
O pisdikli tanrılarla yataqlaş,
Hey verənlə sən ağızlaş, qulaqlaş,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Görünmədən Alpis dedi yavaşdan,
Mən deyirəm sizə elə bu başdan,
Bir şey çıxmaz didişmədən, tutaşdan,
Əl çəkmərəm bu qızdakı göz-qaşdan,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Şamxat tutur qılıncını qabağa,
Əl gəzdirir hər qapıya, bucağa,
Sonra deyir o görünməz qonağa,
-Mən getmərəm sənin kimi sarsağa.
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Bir heyvərə çıxır birdən ortaya,
O bənzəyir yeyib yatan buğaya,
Gəlib burda sürü, ilxı otdaya,
Şamxat deyir:- Devdir, girib obaya,
Çala gözü bənzər yanan Sobaya,
Onun canı buynuzunda yerləşir,
Buynuzundan vur qılıncı qabaya,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

Urər vurur, iki buynuz tökülür,
Yerə gəlir, qarnı, döşü sökülür,
Alpis qorxub, durub qaçır, əkilir,
Birdən göydən qorxu, ürkü çəkilir,
Deyişmədən sonra gəlir barışıq.
Barışıqdan sonra gəlir deyişmək.

***

Şamxat deyir:- Urər, böyük igidsən,
Igid sevmək hər bir qızın borcudur.
Buğa inaq tanrısıydı, gəbərdi,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Urər deyir:- Burdan gedək Urelə,
Ordan qaçan burda dönüb bir elə,
Burda Urel yaranmışdır, bax, belə.
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Şamxat deyir:- Bunu Turqa yetirək,
Alpisləri vuraq, yıxaq, itirək,
Siz sevgidən gərək arta bitirək,
Düşərliyi kəsib burdan götürək,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Şamxat deyir:- Qabaqdadır iş hələ,
Ana tanrı, bizə bollu güc dilə,
Tanrı kimi biz də sevək, sevilək,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.
Şamxat verir Sarıyalı Urərə,
Üz tuturlar yaşıl oymaq çöllərə,
Çapıb atı döş gərirlər yellərə,
Baş çəkirlər obalara, ellərə,
Əl tuturlar işdən qabar əllərə,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Yoxdur burda çovğun, qıtlıq, quraqlıq,
Yoxdur burda itim-itim uzaqlıq,
Yoxdur burda hələ yaraq, yaraqlı,
Hamı burda əli belli, çomaqlı,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Məndə bir az Şanşan qalıb, al, qoçaq,
Onu yeyən ölməz olub qalacaq,
Dolanışa qoca yaşıd olacaq,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Şamxat verir onu,- Ura, - al- deyir,
Ancaq baxır görür Şanşan əriyib,
Çoxdan qalıb ağ yaylıqda çürüyüb,
Ancaq iyi el-obanı bürüyür,
Kim iyləyir, iç acığı əriyir,
Içdə, çöldə pislik nə var, kürüyür,

İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

Urər deyir:- Bunu belə qoruyaq,
Yaxşı pisi göstərməyə yarayar,
İksir olar o düşərsə haraya,
Vuruşanda ərlər, girər araya,
Biz haraya Şanşan bizlə oraya,
Vuruş olsa o da durar sıraya,
Bunun üçün onu gərək qoruyaq,
İgid sevmək hər bir qızın borcudur.

***

Dalğalanır ağ başraqlar Ureldə,
Haradasan, kimsən, eli unutma.
Şamxat bir-bir çox evlərə baş çəkir,
Haradasan, kimsən, eli unutma.
Səs yayılır dağlar boyu Elata,
Hamı gəlir baxır gözəl Şamxata,
Sarıyala burda çətin at çata,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Urər dedi:- Gəlin gəlib bu göyçək,
Bu gəlini bərk qoruyaq biz gərək,
Toxunmasın ona çovğun, qar, külək,
Bu gəlinlə bir oynayaq, bir gülək,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Sorağ çatdı Əkbitənə, Uryerə,
Oradan da Odərpaya, Tunq ərə,
Şamxat qızın igidliyi hər yerə,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Çıxdı üzə bu yerin də gilinci,
Artdı yerinc seçilməyin sevinci,
Dedilər ki, dəyərlidir hər inçi,
Bu Urelin Urər olsun yerinci,
Urər bizim içimizdə birinci,
Urər işdə, gücdə öncül, görümcül.
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Ancaq bir qız gendən baxır acıqlı,
Alnı, başı, boynu ipək sarıqlı,
Mal otarır patavalı, çarıqlı,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

-Mən Dümağam. Sürüləri otaran,

Pislikləri – burdan qovub qaytaran,
Mal-qaranı çovğunlardan qurtaran,
Yazda otam, qışda ilıq qar, boran,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Yerinc olmaq güclü olmaq deməkdir,
Acıqana qılınc vurmaq gərəkdir,
Yerinc işdə sarsılmayan ürəkdir,
Haradasan, kimsən, eli unutma.
Yerinc öncə gərək mənlə güləşsin,
Gücü, çəmi, qıvraqlığı, bəlləşsin,
Yerinc öncə gərək ellə elləşsin,
Dilli olsun, acıqanla dilləşsin,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Urər deyir:- Qız, gücünlə az öyün,
Güləşərəm mən sənlə lap bu gün,
Hardan gəlib bu yekə baş ərköyün,
Görən görür mən güclüyəm, sən ölgün,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

Şamxat deyir:- Dümağ qızıdır, sən oğlan,
Qoy güləşim mən onunla üç-beş an,
Üzə çıxsın bu gün burda düz, yalan,
Haradasan, kimsən, eli unutma.

***

Dümağ lapdan süpürləyir Şamxatı,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.
Adı Dümağ, işdə qıvraq, özü sağ,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Şamxat deyir:- Dayan, gəlim özümə,
Yaralıyam, dəymə mənim dizimə,
Bir də elə baxma tez-tez gözümə,
Bax, əl atma sən saçıma, üzümə,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Dümağ dedi:- Niyə bura gəlmisən,
Sən Urəri pərsəng daşı bilmisən,
Tanrılıqdan sonra bil ki, ölübsən,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Sən sevginlə neçə oğul qırıbsan,
İndi gəlib burda sevgi qurubsan,
Gəlib mənlə sən üz-üzə durubsan,

Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.
Sən gəlmisən buraları pozasan,
Qaş - göz ilə güclüləri basasan,
Öz əlinlə bizə sonev qazasan,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Bunu deyib baxdı Ura gözaltı,
O qaldırdı başı üstə Şamxatı,
Birdən ona yaxınlaşdı qaraltı,
Qulağına dəydi sanki «Turq» adı,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Qoydu yerə o Şamxatı yavaşca,
Çəkildilər yana iki dalaşqan,
Gücdə, Adda o başqaydı, bu başqa,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Dedi Şamxat, mən sevirəm Urəri,
Bundan sonra bu Urərdən dur bəri,
Hər gözəlin öz yolu var, öz yeri,
Tanrılıqdan sonra yoxdur dəyərin,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Urər dedi:- Mən yerincəm, sən çoban,
Yerinc seçə gərək ağı qaradan,
Burda basar vecə gəlməz, güc yalan,
Sən özündən çox deyirsən, çox yaman,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Dümağ dedi:- Qoy elimiz ayılsın,
Bundan sonra yerinc güclü ər olsun,
Kim güclüdür burda yerinc sayılsın,
Güclü olsa qız da yerinc qoyulsun,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Hamı dedi:- Qoy güləşsin Ur, Dümağ,
Basar olan burda yarinc olacaq,
Yığışılsın üz görənlik, dəf - daraq,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.
Dümağ qıvraq qol-qıçını yoxladı,
Döş-başını qayım-qayım bağladı,
Süpürlədi Urəri o bir anda,
Başı üstə qaldıraraq saxladı,
Hər bir işdə ilk başlayan udacaq.

Dedi:- Baxın, məndən uca durur o,
Yerinclikdə yarı mənəm, yarı o,
Ucalıqda yerinc yeri qurur o,
Mənlə birgə pislikləri qırar o,
Qancılların sırasını yarır o,
Hər bir işdə ilk başlayan olacaq.

Hamı dedi, düzdür, uca durar o,
Yerinclikdə yarı Dümağ, yarı o,
Dümağ ilə pisdiklini qırar o,
Qancılların sırasını yarar o,
Hər bir işdə ilk başlayan olacaq.

***

Bir qaraltı gəlib burdan sürüşdü,
Ölənlərin iç üzüdür qaraltı.
Dümağ dedi:- Kimsən, qardaş, nəçisən,
Ölənlərin iç üzüdür qaraltı.

Çoxu qorxdu, öz evinə çəkildi,
Birdən göydə qara bulud söküldü.
Birdən göydən yağış, dolu töküldü,
Qaraltı da yox olaraq əkildi,
Ölənlərin iç üzüdür qaraltı.

Turq göründü, Şimşəkqılınc, Şimşəkat,
Əl-ayağa düşdü sanki yurd, elat,
Keç atlının qabağına, a Şamxat,
Ölənlərin iç üzüdür qaraltı.

Ancaq Şamxat tapılmadı, harada,
Basılan qız qaçıb çıxıb aradan,
Qalıb təkcə Dümağ, Urər sırada,
Ölənlərin iç üzüdür qaraltı.

***

Turqər dedi:- O qaraltı Alpisdir,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.
Alpis gözə kölgə kimi görünür,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

O Şamxatı hərləyirdi, güdürdü,
Hər bir yerdə dörd yanından ötürdü,
Gah görünür, gah da gözdən itirdin,
Harda Şamxat, o da orda bitirdi,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Dedilər ki, Şamxat yoxdur, itibdir,
O, Alpisə qoşulubdur, gedibdir,
Turq atadan üz-gözünü örtübdür,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Urər tutdu aşağıya başını,
Uçurtmuşdu sanki könül quşunu,
Utanrıdı, görməyirdi qarşını,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Turq söylədi:- Urər, belə sıxılma,
Bundan sonra hər güləşdə yıxılma,
Sən yay kimi çəkilərək, yığılma,
Basılsan da sən udqunma, boğulma,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Mən görürdüm lap uzaqdan güləşi,
Güləşənlər güclənərək elləşir,
Bir-birilə kələzdənib dilləşir,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Mənə qalsa, burda yerinc cüt olar,
Yerincyanı yardımçılar dörd olar,
Onda Urel yaxşı elat, yurd olar,
Burda qıtlıq özü dönüb qıt olar,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.
Dümağ, Urər yerinc oldu Urelə,
Barışdılar burda verib əl-ələ,
Bir yerincdən, iki yerinc çox bilər,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Turq söylədi:- gəzin, tapın Şamxatı,
Minin, çapın onun Sarıyal atın,
Qoymayın ki, gəzsin burda qaraltı,
Hər gün, hər il tikin yurdu, Elatı,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Mən gedirəm Alpis ilə vuruşa,
Şamxat üstə çətin onla barışam,
Vuruşmasam Altyer, Üstyer, qarışar,
Anni məndən öz qızını soruşar,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Dümağ dedi:- Apar məni özünlə,
Mən çıxmaram böyük ata sözündən,

Mən güclüyəm vuruşmada, dözümdə,
Qaça bilməz Alpis mənim gözümdən,
Şamxatı da mən taparam izindən,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Urər dedi:- Apar məni özünlə,
Mən çıxmaram böyük Turqun sözündən,
Mən güclüyəm vuruşmada, dözümdə,
Şamxatı da mən taparam izindən,
Qaça bilməz Alpis mənim gözümdən,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Qurdər bildi, sağollaşdı anayla,
Yola düşdü Turq dalınca Sonayla,
Getdi o da sağollaşdı Setayla,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Parsdiyarı o tapşırdı Buzərə,
Buzər çökdü üz tutaraq göylərə,
Düz olmağa o and içdi üç kərə,
Bu söz, bu iş getdi çatdı çox yerə,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Təkcə gedib o, Şamxata çatmadı,
O yurdunu, anasını tapmadı,
Bu, Alpisin ürəyinə yatmadı,
Alpis onu tanrılara qatmadı,
Onun işi bununla da artmadı,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

Qızçiçəktək ipə sardı Şamxatı,
Şamxat oldu Üstyer üçün qaraltı,
O bir ayda heyva kimi saraldı,
Altyer, Üstyer gözlərində qaraldı,
Dörd yanını dəniz aldı, qar aldı,
Yanağını şimşək vurdu, qor aldı,
Ürəyində «ana» sözü daraldı,
Qorun, gizli qaraltıdan, kölgədən.

***

Dedi:- Ana, mən Şamxatam, dardayam,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır.
Alpis məni dara çəkib Altyerdə,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır.

Sən tanrıya lap yaxınsan, ana sən,
Qurtar məni, çıxart məni Altyerdən,
Atım, sevgim, könlüm qalıb Urərdə,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır.

Mən tanrıydım, indi adam olmuşam,
Adam içrə yarım yalan olmuşam,
Oğurlanıb qapan-qapan olmuşam,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır.

Eşidildi anasının harayı:
“Altyer tərsdir, ora gücüm çatmayır,
Alpis daşdır, ona söz-möz batmayır,
Üstyer artır, Altyer, Alpis artmayır,
Buna görə ora gücüm çatmayır,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır.

Turq Ur, Dümağ, sənə yardım gələcək,
Qurdər, Sona göz yaşını siləcək,
Böyük tanrı bu işləri biləcək,
Qan-qan deyən çox tanrılar öləcək,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır.

Ey Mindiyar sevgisinin tanrısı,
Minellinin sevincinin yarısı.
Bulaqların çox sulusu, durusu,
Sevgilərin ən ötgəmi, dirisi,
Döz bir az da, ol dözümün tanrısı,
Belə gündən ölmək daha yaxşıdır”

Şamxat susdu, xısın-xısın ağladı,
Külək əsdi, çay, göl, bulaq çağladı,
Altyer sanki lap dibindən laxladı.
Sanki tanrı gəldi, qızı yoxladı,
Dedi:- «Bundan ölmək daha yaxşıdır.

Dedi: «- Qızım, sevimli ol, düz yaşa,
Tanrılığa qayıt bir də, yüz yaşa,
Tanrı oldun, ərə getmə, qız yaşa,
Sevgidə də tanrı olmaq yaxşıdır».

***

Turq Altyerin yollarını bilirdi,
Elə yol var adam qorxur, at ürkür.

Ot basmışdı Qızçiçəyin sonevin,
Elə yol var adam çaşır, at ürkür.

Güllər solub, daşlar aşıb tökülüb,
Şamxat orda oturmuşdu bükülü,
Üstyer, Altyer yolu bir-bir sökülüb,
Yoxdur bircə daxma, koma, tikili,
Elə yer var adam çaşır, at ürkür.

Dedi:- Şamxat, niyə belə dolubsan,
Niyə belə arıxlayıb solubsan,
Sən Alpisə sanki tutuq olubsan,
Elə yer var adam çaşır, at ürkür.

Şamxat dedi:- «Ata, yaman qurtardım,
Tanrı mənə tanrılığı qaytardı,
Bu Altyerdə yoxsa, itib batardım,
Elə yer var adam çaşır, at ürkür.

Qurdər gəldi, Sona, Seta yan-yana,
Səs yayıldı çölə, dağa, ormana,
Birdən Şamxat döndü qatı dumana,
O yox oldu, yayılaraq dörd yana,
Elə yer var adam çaşır, at ürkür.

Hamı qaçıb lap yaxına gəldilər,
Baş tanrının soy gücünü bildilər,
O gün Alpis, İblis üç yol öldülər,
Elə yer var adam çaşır, at ürkür.

***

Bir domba göz gəldi, şişman, dodaqsız,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.
Durub Turqa göz - qaşım oynadır,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Dedi: «- Alpis gözəl bir qız seçibdir,
Mən o qızı axtararm, qaçıbdır,
Bir quş olub o Altyerdən uçubdur,
Sizdən bizə, bizdən sizə köçübdür,
Bunca o qız yeni bir yol açıbdır,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.
Dümağ dedi:- O qız mənəm, gəzmə çox,
Oynaş olub qaş-gözünü süzmə çox,

Diş qıcıdıb ürəyimi üzmə çox,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Dümağ üstə cumdu birdən dombagöz,
Hopbanaraq durdu onla üzbəüz,
Dümağ dedi:- Sən nəçisən, dələduz,
Qamarladı yıxdı onu düpbədüz,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Osa dedi: «- Mən yıxılmaq bilmərəm,
Yıxılsam da ipə-sapa gəlmərəm,
Mən öskürərək, tanrısıyam, ölmərəm,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Durdu, qaçdı, çatar-çatmaz Altyerə,
Dönüb güldü o Turqərə, Qurdərə,
Gülüş səsi düşdü bərkdən Üstyerə,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Bir ox atdı Qurdər, dəydi boynuna,
Aşdı, torpaq aldı onu qoynuna,
Tüstüləndi, döndü yoğun oduna,
Çatdı o da pis yolunun sonuna,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Yol gələnlər ağıyeri qurdular,
Qızçiçəyin başı üstə durdular,
Bir gecəlik orda çadır vurdular,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir

***

Hamı qaçır sanki yanğı sevgidən,
Sevgidəki sonsuz qorxu, ürküdən,
Yaranışdan, doğuluşdan, itgidən,
Ancaq yoxdur sevgisini tərgidən,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.
Sevgi eli yerə, yurda bağlayır,
Üstyeri də, Altyeri də, saxlayır.
Sevgidəndir adam gülür, ağlayır.
Sevgi yazıq ürəkləri oxlayır,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Bir yol sevir hər kəs uşaq olanda,
Bir də uşaqlıqdan uzaq olanda,
Sevgi küsür evə dayaq olanda,

Küsür ona beş gün qonaq olanda,
Bir də üzdə çox-çox boyaq olanda,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Sevgi qalır, kim yerini düz seçir,
Ö özünə oğlan seçir, qız seçir,
Böyük sevgi yalanlardan vaz keçir,
O sınaqdan, çətinlikdən az keçir,
O tanrıya, öz-özünə and içir,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

***

Urər, tanrı sevgisində itibdir,
İlk sevgisi Şamxat qaçıb gedibdir,
Tanrı yaşı onun deyən ötübdür,
Sevgi qalıb, ancaq görüş bitibdir,
Dümağ indi istəyinə yetibdir,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Qurdər isə sevgi nədir, dadmayıb,
O zirvəyə gənc şah hələ çatmayıb,
Sevgidəki üzüntüyə batmayıb,
Bal yesə də balı bala qatmayıb,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

Tanrım, çörək, bir də sevgi çox olsun,
Sevgi alıb satanlarsa yox olsun,
Sevənlərlə-sevimlilər sıx olsun,
Sevgidə ac, tamahlıqda tox olsun,
Sevgisində, dözümündə dağ olsun,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.
Tanrım, böyük Ürərə də sevgi ver,
Sevgi yurdu olsun gərək Qobuyer,
Tanrıların yurdu olsun qoy Urel,
Yenə artsın qoy Mindiyar, qoy Minel,
Göz güzgüdür, nə var səndə göstərir.

XXIX QAPI. Turqla Alpis vuruşu söyləncі

Birdən ürkdü, şıllaq atdı Şimşəkat,
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.
Turq qışqırdı:- Ahay, Alpis yaxın gəl!
Kölgə kimi gəlir hərdən acıqan.

Bu an günün, parlaq üzü tutuldu,
Buludların buz qaşları çatıldı,